

EVLIYA ÇELEBİ'NİN SEYAHATNÂME'Sİ IŞIĞINDA PÂREPÂREZÂDE'NİN HASB-İ HÂLİ'NDE GEÇEN RUMELİ ŞEHİRLERİ

*Nurgül ÖZCAN**

ÖZET

XVI. yüzyılda yaşamış olan Pâre Pârezâde Ahmed Çelebi aslen Bursalı'dır. İyi bir eğitim gördükten sonra müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Şair, kadılık görevinin çoğunu Rumeli'de yapmış, yine bu topraklarda vefat etmiştir. Mezarı, günümüzde Yunanistan sınırları içinde bulunan Tırhala'da Turhan Beyoğlu Ömer Bey Camii'nin bahçesindedir.

Şair, beklediği bir terfinin ya da maaş zammının gerçekleşmemesi sonucunda yirmi dört beyitlik bir mesnevi kaleme almıştır. Bu mesnevide, hayal kırıklığını, kırgınlığını, sade bir Türkçe ve samimi bir üslupla dile getirmiştir.

Meslek hayatının nerdeyse tamamını Rumeli topraklarında geçiren Pâre Pârezâde Ahmed Çelebi, eserinde sadece şahsî duygularını aktarmamış, gezip gördüğü, görev yaptığı Rumeli şehirleri hakkında, gözlem ve tecrübelerini de yansıtmıştır. Metin, şimdi sınırlarımızda bulunmayan pek çok Rumeli şehriyle ilgili tarihi ve kültürel açıdan verdiği önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Pâre Pârezâde Ahmed Çelebi, Evliya Çelebi Rumeli, Hasb-i hâl, Tırhala.

CITIES OF RUMELIA IN PAREPAREZADE'S HASB-I HAL IN THE LIGHT OF EVLIYA CELEBI'S THE BOOK OF TREVELS

ABSTRACT

Pârepârezâde Ahmed Çelebi, who lived in the 16th century, is originally from Bursa. After getting a good education, he worked as a lecturer and judge. The poet served most of his career as a judge in Rumelia, and also died in this region. His tomb is in the garden of Turhan Bey's son Ömer Bey Mosque, in Tırhala, which is in the borders of Greece today.

When Pârepârezâde couldn't get an expected promotion or pay rise, he wrote a masnavi with 24 verses. In this masnavi, he depicted his disappointment and offense with a simple Turkish and intimate tone.

In this text, Pârepârezâde Ahmed Çelebi, who served nearly his entire career in Rumelia, not only narrated his personal feelings but he also shared his experiences and observations. The text includes a lot of

* Yrd. Doç. Dr., Fatih Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: nozcan@fatih.edu.tr

historical and cultural information about many cities in Rumelia which are not in our borders anymore today.

In this work, the verses in the text are analyzed in a literary sense and the cities of Rumelia which are mentioned in the verses are discussed in terms of their culture, with references to many sources, particularly Evliya Çelebi's *Seyahatname*.

Key Words: Pârepârezâde Ahmed Çelebi, Evliya Çelebi, Rumelia, Hasb-i hal, Tırhala

Pârepârezâde Ahmed Çelebi aslen Bursalıdır. 16. yüzyılda Silivri ve Tırhala'da kadılık görevinde bulunmuştur. Şairin, adının geçtiği dört biyografik kaynakta Bursalı olduğu bilgisi doğrulanmaktadır. Ancak doğum tarihi ile ilgili kesin bir kayıt bulunmamaktadır. Şair hakkında en detaylı bilgiyi, *Meşâirü'ş-Şuarâ*'da Âşık Çelebi vermiştir. Âşık Çelebi'den öğrendiğimize göre şair, Bursa'nın Gökdere nahiyesinden olduğunu kendisi söyler: "Burûsalıdır. Mebde' ve menşe'in Silivri kâzısı iken Şeh-nâme bahrinde cem' itdüğü Tevârih-i Âl-i Osmân'da bu vech ile beyân etmiştir:

Sorarsan ne yirden durur menzilüm
Burûsa'da kandandır âb u gülüm

Halâvetde benzer heman sükkere
Sorar isen adı durur Gökdere"¹

Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'da İsmâil Belîğ Efendi de şairin, Bursa'nın Gökdere nahiyesinden olduğunu söyler: "Medîne-i Burûsa'da Gökdere kurbünde vaz'-ı kadem-i mesned-i zuhûr idüp beyne'z-zurefâ Pârepârezâde dinmekle meşhûrdur."²

Pârepârezâde, ilim yolunda, Kâdi-asker Fenârî-zâde Şâh Muhammed Efendi'den icazet alıp kadı olmuştur. Uzun bir müddet Silivri kadılığı yapmış, daha sonra Tırhala'ya gitmiş ve görevini orada sürdürmüştür.

Pârepârezâde Ahmed Çelebi, kaynaklara göre kanaatkâr ve dürüst bir kişiliğe sahiptir. Sadelik ve tevâzu onun en mühim vasfıdır. Sahip olduğu mal-mülk, devrindeki meslektaşlarına göre çok kısıtlıdır: "Yazın içine bir ak sâde ve kışın bir gök kapama üstine bir Selânik çukası ve başında bir Tonuzlu çalması var idi. Mülk-i ata ve mülk-i kula mâlik olmuş degül idi. Hâdimi kazâda muhzır ve mülâzemetde ecîre münhasır idi ve mahkemesinde döşendüğü bir hasır idi."³ Aldığı davalar karşılığında herhangi bir fiyat belirlemez; ne verilirse onu alırdı. Zamanındaki diğer kadıların aksine, mahkemede bulunması zorunlu olan memurdan başka, farklı işlerine bakan hizmetkârları yoktu: "Yanında rûsûm-ı mersûmun hadd-i muayyeni yogidi. Sicill ü hüccet mukâbelesinde bir akça ve iki akça virdüklerin alurdu, dimez idi ki bu az idi, bu çoğ idi."⁴

Şairin bu sade yaşayışı, tezkirelerdeki şu bilgilerden açıkça anlaşılır:

¹ Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, (Haz: Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.314.

² İsmail Belîğ Efendi, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân*, Hudavendigâr Matbaası, 1287, s.449.

³ Âşık Çelebi, *age*, s.315.

⁴ Âşık Çelebi, *age*, s.315.

“Kudât-ı nahvet-pîşegân-ı zamâne gibi ihtişâm ve libâs-ı fâhire ile müteaddid gulâm istihdâm itmeyüp icrâ-yı ahkâm-ı şer’iyyede takayyüd-i tâmı ve mahkemesinde muhızırdan gayrı hizmetkâr u gulâmı yoğ idi.”⁵

Kadılık görevini titizlikle icra eden Pârepârezâde, halktan büyük itibar görmüştür. Hatta Rumeli’ye onun gibi özü sözü bir, güvenilir ve kararlı başka bir kadının gelmediği rivayet edilir. Şer’î hükümleri istikametli bir şekilde uygulamasıyla ve basiretiyle, gerek Müslüman, gerek gayr-i Müslim halk arasında şöhret bulmuş, hürmete layık görülmüştür. Görev yaptığı yerlerdeki beyler ve voyvodalar dahî onun karşısında saygı göstermiştir: “İttifâk bunun üzerinedür ki anun gibi müttakî vü müstakîm kadı vilâyet-i Rûm’a gelmeye ve kuzât içinde nazîri olmaya... nûraniyet-i hakkaniyet ve bereket-i istikamet ile bir mehâbet ü salâbeti var idi ki begler ve voyvodalar hâh-nâ-hâh emrine fermânber ve yanında her biri bir berg-i terreden kemter idi. Tenfîz-i ahkâm ve tenkîd-i şerâyi’-i İslâm’da ve kat’-ı kazâya-yı hısâmda seyf-i sârim ve bi’l-cümle küttâb hükmince kâdı vü hâkim idi.”⁶

Bu konu hakkında *Sicill-i Osmânî*’de kısa bir noktaya değinilir. Rivayete göre, Pârepârezâde Tırhala’ya gittiğinde şehrin sakinleri yeni kadıyı beklemek için sokaklara dökülmüştür. Gelen kişinin giysilerinin eskiliğine bakan halk, onun kadı olduğuna ihtimal vermez ve kendisinden kadıyı sorarlar. Pârepârezâde, o anda kadıyı soranlara kim olduğunu söylemez. Şairin kadı olduğu, kadı elbisesini giyip davalara bakmaya başlamasıyla anlaşılır: “Rûm’da bunun gibi bir kadı gelmemiştir. Tırhala’ya azimetinde ahâli istikbaline çıktılar. Elbisesi köhne olmakla, kendisinden kadıyı su’âl eylediler. Bu da ‘Evet, geliyor’ diye geçip gitti ve mahkemeye yalnızca girdi. Ahâli, hale sonradan vâkıf oldular.”⁷

Pârepârezâde ile Bursalı Lâmi’î Çelebi arasında kuvvetli bir dostluk bağı vardır. “Anlaşıldığı kadarı ile iki dost arasındaki teklifsizlik, en mahrem konuları bile kapsar niteliktedir.”⁸ İki şair zaman zaman mektuplaşarak birbiri ile dertleşir, fikir alışverişinde bulunur.

Lâmi’î Çelebi, aynı zamanda şairin şiir anlayışında da etkili olmuştur. Âşık Çelebi bununla ilgili olarak şunları söyler: “Merhûmun her fende husûsan nazmda medhali var idi. Şi’ri şûh u sâde ve hoş-âyende vü küşâdedür. Çerâğî Lâmi’î’den yakar, anun muktebis-i pertevi ve anun pey-revidür.”⁹

“Silivri kâzîsi iken *Şeh-nâme* tertîb idüp Sultân Süleymân-ı merhûm Alaman diyârın alan u talan idüp halkına el-amân didirdüp döndükde rikâb-ı pâdşâha ithâf kasd itdükdde...”¹⁰ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere şair, Silivri kadısı iken *Tevârih-i Âl-i Osmân* adıyla bir Şeh-nâme nazmetmiş ve bu eseri Almanya seferi dönüşünde Kanûnî Sultan Süleymân’a sunmuştur. Yaptığımız araştırmalar sonucunda, yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde Pârepârezâde Ahmed Çelebi adına bu isimde bir eserin kaydına rastlanmamıştır.

Pârepârezâde, H.968/M.1560 senesinde vefat etmiştir. Tırhala’da Turhan Bey oğlu Ömer Bey Camii sahasında medfundur.¹¹ “Medîne-i Tırhala’da kazî iken dâyin-i ecel mütekâzî olup

⁵ İsmail Belîğ Efendi, *age*, s.449-450; Kadir Atlansoy, *Bursa Şairleri*, Asa Kitabevi, Bursa, 1998, s.294.

⁶ Âşık Çelebi, *age*, s.314.

⁷ Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, (Haz: Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı, Mustafa Keskin), C.1, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1995, s.192.

⁸ Güven Kaya, “Eski Türk Edebiyatında Manzum Mektup Türü ve Pâre Pâre Ahmed Çelebi ile Lâmiî Arasında Manzum Mektuplaşma”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.32, Erzurum 2007.

⁹ Âşık Çelebi, *age*, s.315-316.

¹⁰ Âşık Çelebi, *age*, s.316.

¹¹ Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz: Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001, C.1, s.11.

dokuz yüz altmış sekiz senesinde şu'ûn-ı hâlî münhasır-ı mâzî oldu.”¹² Evliya Çelebi de Tırhala seyahati ile ilgili bölümde şairin kabrini ziyaret ettiğini söyler. Mezarının Gazi Ömer Bey Camii'nin sınırları içinde olduğunu doğrular: “Ve ziyâret-i el-Mevlâ Pârepâre-zâde Ahmed Efendi, Gâzî Ömer Beğ Cami'inin haremindedir medfûndur.”¹³

Çalışmamıza konu olan bölüm, Âşık Çelebi'nin tezkiresinde “Merâtib-i kazâda takdîr te'hîr idüp yüze tâlib iken pîr bulındukda dimişdür.”¹⁴ açıklamasından sonra başlayan, ‘*müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün*' vezniyle kaleme alınmış, yirmi beş beyitlik bir metindir. Tezkirede bu metin, müstakil bir metin midir ya da başka bir metnin içinden bir alıntı mıdır? Bununla ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Pârepârezâde Ahmed Çelebi, söz konusu metinde, beklediği bir terfiin ya da maaş zammının gerçekleşmemesi sonucundaki hayal kırıklığını, kırgınlığını samimi bir üslupla dile getirmiştir. Şair, şiirinde kişisel bir meselesini ifade ettiğinden, halini ahvalini anlattığından, metnin türüne ‘hasb-i hâl’ demeyi uygun gördük.

Pârepârezâde Ahmed Çelebi'nin hasb-i hâlî, mesnevî nazım şekliyle yirmi dört beyit olarak kaleme alınmıştır. Bu beyitlerde, şair hem kendi ruh halini hem de gezip gördüğü şehirlerin coğrafi ve kültürel özelliklerini başarıyla tasvir etmiştir. Mesnevide, klasik Türk edebiyatında muhteva olarak şehirleri ele alan şehrengizler, biladiyeler gibi bir şehrin özellikleri değil farklı farklı şehirlerin özellikleri yansıtılmıştır.

Yirmi dört beyitin ilk üç beyitinde şair, kendisi hakkında bilgi vermiş; son üç beyitinde ise kendi kendine nasihatte bulunmuştur. Diğer beyitlerde Sofya, Üsküp, Ilıca, Kıratova, Samakov, Filibe, Vardar-Yenicesi, Demirhisar, Fener, Karasu, Dimetoka, Hırsova, Niğbolu, Florina, Manastır gibi Rumeli şehirlerinin bazı özelliklerinden bahsetmiş; bu özelliklerden yola çıkarak gerek kendisiyle gerek genel meselelerle ilgili kişisel yorumlarda bulunmuştur. Bursa'da doğmuş; İstanbul'da tahsil görüp nerdeyse ömrünün tamamını Rumeli'ye hizmet ederek geçirmiş; yine o topraklarda ruhunu teslim etmiş bir Osmanlı aydınının gözünden, şimdi tamamı sınırlarımız dışında olan bu mekânlar hakkında aktarılanların bu coğrafyalar hakkında yapılacak çalışmalar açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

Metin, dil özellikleri açısından oldukça zengindir. Beyitlerde, arkaik kelimeler, deyimler ve halk söyleyişleri başarıyla kullanılmıştır: ‘Ögünü devşürmek, yiler onar, samur somur, koca kurnaz, yarasına soğan doğramak, kovuk, kuca, artuğu ko vb. Bunun yanında günlük konuşma diline yakın sade, anlaşılır bir üslup da göze çarpmaktadır.

Mesnevide, dikkati çeken bir başka özellik de şairin ahenk unsurları ve edebî sanatlardaki başarısıdır. Pârepârezâde Ahmed Çelebi, gerek ele aldığı mekânların tasvirlerinde, gerek ruh halini ifade ettiği mısralarda, özellikle tevriyeli ve cinaslı anlatımı tercih etmiş; kelime oyunları yaparak pek çok anlamı içi içe kullanmış okuyucusuna zengin bir arka plan kurgulamıştır. Verdiği mesajı teşbih ve mübalağa sanatlarıyla da zenginleştirmiştir. Şair, az sözle çok şey ifade etmiş ve sehl-i mümteniye ustaca kullanmıştır. Zahirde kolay gibi görülen beyitleri değerlendirmek ve beyitlerde kastedilen anlamı yakalamak için epey çaba göstermek gerekmektedir. Beyitler değerlendirilirken edebî sanatlarla ilgili detaylı bilgi verilecektir.

¹² Nev'izâde Âtâyî, *Hadâîku'l-Hakâ'ik fi Tekmiletî's-Şakâik*, (Haz: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, Ankara 1989, s.20-21.

¹³ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.8, s.94.

¹⁴ Âşık Çelebi, *age*, s.320.

Çalışmamızda, metnin daha iyi anlaşılması için:

1. Beyitin metindeki orijinali ve günümüz nesir cümlesine çevrilmiş hali verilecektir.
2. Beyitte ele alınan şehrin coğrafi özellikleri, günümüzde hangi ülke sınırları içinde olduğu ve anlamla ilgili kültürel-folklorik özellikleri hakkında kısaca bilgi verilecektir.
3. Aktarılan bilgiler ışığında beyitlerin tahlili yapılacaktır.

Uzun yıllar Rumeli'de kadılık yapan Bursalı Pârepârezâde Ahmed Çelebi, vazifesinde arzu ettiği “yüz akçe” yi alamamış bunun üzerine, muhataplarına olan kınğını sitem dolu beyitlerle dile getirmiştir. Şair, beklediği zammın ya da terfiin gerçekleşmemesinin sebebini ihtiyar oluşuna bağlar. Yüz akçeye talip olduğu için kendine çok öfkelenir, pişmanlığını ağır ifadelerle dile getirir.

1. Gözlik ile görmek uman yüzlüğü

N' için ider ola bu yüzüzlüğü

“(Ey Pârepârezâde) Yüz akçeyi (ancak) gözlük ile görebilen kişi, neden (onu istemek gibi bir) yüzüzlükte bulunur.”

Beyitte, kendini yüzüz olarak nitelendirirken, yüz akçe yerine kullandığı ‘yüzlük’ kelimesiyle ‘yüzüz’ kelimesini bağlantılı olarak kullanır. Yüzlük ve yüzüzlük kelimeleri anlam olarak zıt olarak ele alındığında, bu kullanımdan ‘Ey yüzüz! Bu ihtiyar halinle sen kimsin yüz akçe kim’ anlamı çıkar. Burada anlatımı güçlendiren diğer bir ibare ‘n’ için’ sorusudur. Şair bununla özeleştirir yapar, pişmanlık duygusunun üzerinde kurduğu baskıyı dile getirir.

2. Her ki yüz için ide yetmişde ceng

Benzer ana k’ögrene seksende ceng

“(Ey Pârepârezâde) yüz (akçe) için yetmişinde savaşıyor, sekseninde ceng çalmayı öğrenen kişiye benzer.”

Burada hâkim olan düşünce, ihtiyarlık düşüncesidir. Beyitin ağırlık merkezinde yine ‘yüz’ kelimesi vardır. ‘Yüz’ burada hem akçe anlamında, hem de yüz istemek yani lütuf görmek anlamındadır. Beyitte, dikkate alınması gereken diğer bir husus da sayı motifinin ustaca kullanılmış olmasıdır. Şair, ‘yüz’ kelimesinin karşısında yetmiş ve seksen sayılarını, ihtiyarlığının derecesini ifade etmek için mübalağalı bir şekilde ele almıştır. Çeng ve ceng kelimeleri arasındaki münasebet, hem ahenk hem de anlam açısından fevkalade önemlidir. Savaş da musîkî de genç yaşlarda başlanması gereken icraatlardır. Pârepârezâde'nin musîkî âleti olarak ‘çeng’ i seçmesi de rastgele değildir. Günümüzdeki ‘arp’ın atası olarak nitelendirilen çeng, telleri yay şeklindeki ahşaba gerilen bir musîkî âletidir. Şair, çengin eğikliği ile ihtiyarlıkta kişinin vücudunun eğilmesi arasında ilgi kurmuştur.

3. Zinde degül ol kişi hod sîndedir

Altmış ile yetmiş arasındadır

“(Ey Pârepârezâde) Altmış ile yetmiş (yaş) arasındaki kişi sağ değildir, (o artık) kabirdedir(ölüme yaklaşmıştır) ihtiyarın ta kendisidir.”

İkinci beyitte yaşı ile ilgili, ‘yetmiş ile seksen arası’ ifadesini kullanan Pârepârezâde, burada yaşının altmış ile yetmiş arasında olduğunu söylemektedir. Bu yaşlardaki kişi için ‘zinde degül ol kişi hod sîndedir’ der. Zinde ve sînde kelimelerinin oluşturduğu ahenk beyite hem sanat açısından renk katmış hem de başından beri şairin ruhuna hâkim olan çelişkiyi ön plana çıkarmıştır.

Turkish Studies

Şair burada; bir insanın en zor kabullendiği durumlardan biri olan ‘yaşlılık’ gerçeğini trajik bir şekilde kendine itiraf etmektedir.

Şair, buraya kadar, başına gelenler karşısında gururunun nasıl incindiğini, ihtiyarlık duygusuyla yüzleşmesi sonucundaki can acısını anlatmaktadır. Sonraki beyitlerde ise, kırgınlığını ifade etmek için farklı bir yol kullanır. Tayin ve terfi için gönlünden geçirdiği ama besbelli ki kadılığını elde edemediği şehirlerin isimlerini bir bir zikreder. Kendini karşısına alır, talip olduğu şehirlerin aslında talip olunmaması gereken mekânlar olduğunu anlatarak bir nevi kendini iknâya çalışır. Metinde, verilmek istenen mesaj, bir şehrin özelliklerinden yola çıkılarak verilmiştir. Beyitlerin arka planını anlamak için, söz konusu şehirlerin, coğrafi özelliklerini, o dönemdeki sosyo-kültürel durumlarını bilmek gerekmektedir.

Metni değerlendirirken anlatılanların daha iyi anlaşılması için; konu edilen şehirlerin günümüzde hangi ülke sınırları içinde olduğu hakkında bilgi verilecek, kısaca coğrafi özellikleri değerlendirilecek, şaire yakın bir dönemde yaşadığı için, adı geçen şehirlerle ilgili olarak -buraları gezip gören ve buralarla ilgili gözlemlerini aktaran- Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâmesi*'ndeki bilgilere başvurulacaktır.

4. Ömr sarayında çoğalsa kovuk

Sofya hevâsı ola gâyet sovuk

“(Ey Pârepârezâde) Ömür sarayında oyuklar çoğaldığında insana Sofya'nın havası gayet soğuk gelir.”

Şair, insan ömrünü bir saraya, ihtiyarlıkla ortaya çıkan değişiklikleri, arızaları da o sarayın duvarlarında oluşan oyuklara, yarıklara benzetir. Sofya şehrinin havasının soğuk olduğunu, ihtiyar bir bedenin Sofya'nın soğuşuna dayanamayacağını söyler. Günümüzde Bulgaristan'ın başkenti olan Sofya, yakınındaki Vitoşa Dağı'ndan dolayı bölgedeki diğer şehirlerden daha soğuk bir iklime sahiptir: “Balkan yarımadasında etrafı dağlarla çevrili Sofya ovasının güney kısmında Vitoşa (Vitoş) Dağı eteklerinde denizden yaklaşık 550m yükseklikte yer alır.”¹⁵ Hal-i hazırda, Bulgaristan'ın en gelişmiş kayak merkezleri, bu bölgede bulunmaktadır. Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*'de; Osmanlıda, önemli bir merkez olan Sofya hakkında geniş bilgi vermiştir: “Şehr-i Sofya...kûh-ı Vitoş dâmeninde Korubağları nâm İremezâtın zeylinde bir düz fezâda vâkî' olmuş bender şehr-i levender-i belde-i mu'azzamdır. Batı ve şimâl tarafı bir sahrâ-yı hâsilistân gül-i gülistân, ma'mûr (u) âbâdân fezâ-yı ihtimândır...”¹⁶ Evliya Çelebi, Sofya'nın havasının civardaki şehirlere göre daha soğuk olduğunu destekler. Şehrin dört tarafında yirmiden fazla mesire yeri olduğundan, yaz mevsiminde çevre illerdeki halkın Vitoş dağına serinlemeye geldiğinden bahseder.¹⁷ “Ammâ hâlâ bu Rumeli seyahatinde manzûrumuz olan yaylag-ı kûh-ı bâlâ bu cebel-i ra'nâ Vitoş dağıdır kim Sofya şehrinden bir günde yetmiş aded yârân-ı hem-dem ile mâh-ı temmûzda âbâdân olduğu mahalde çıkup haymelerimiz kurup zevk u sâfâya meşgûl olup seyr (u) temâşâsına mukayyed olduk. Evvelâ bunun zirve-i a'lâsında Selânik ve Kavala ve Serez ve Zehinden ve'l-hâsıl cümle Rûmeli şehirlerinden niçe kere yüz bin koyun yaylaya çıkup yedi ay safâ ederler.”¹⁸

¹⁵ İlhan Şahin, “Sofya” *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C.37, s.344.

¹⁶ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, C.3, s. 222.

¹⁷ İsmet Parmaksızoğlu, *Seyahatnâme (Rumeli, Solkol ve Edirne)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 221.

¹⁸ Evliya Çelebi; *age*, C.3, s. 228.

5. Saç agarıp oldu sakal üstübî

Kangı gözünle göresin Üsküb'î

“(Ey Pârepârezâde) Saçların ağardı, sakalın üstübü (gibi bembeyaz) oldu, sen Üsküb'ü hangi gözünle göreceksin?”

Günümüzde Makedonya'nın başkenti olan Üsküp, Vardar nehrinin kıyısında kurulmuş tarihi bir şehirdir. Evliya Çelebi Üsküp için: “Nehr-i Vardar-ı azîm içinden cereyân edüp bu şehrin yemîn ü yesârında bir vâsî' musattah çemenzâr ve gül (ü) gülistân ve bâğ u bostânlı zemîn-i çemenistânın Tiran bayırları cânibi ki nehr-i Vardar'ın semt-i garbında ve kal'a olduğu bayırlar üzre niçe bin kârgir imârât-ı garâibler ile âreste ve binâ-yı müzeyyenler ile pîrâte olmuş bir sevâd-ı mu'azzamdır kim zeyn olup durur.”¹⁹der.

Pârepârezâde, artık gözlerinin eskisi gibi görmemesinden, saçlarının ve sakallarının ağarmasından şikâyet etmektedir. Üstübü, beyaz renkli, uzun lifli pamuk ipliğine verilen isimdir. Evliya Çelebi, tarihte ‘üstübü bükücüler’ diye bir esnaf gurubunun varlığından bahseder. Şair, burada sakalının bembeyaz olduğunu üstübüye teşbih ederek anlatmıştır. Üstübü ile Üsküb kelimeleri arasındaki seslerin çoğunun ortak olması, beyitteki ahenge katkı sağlamıştır. Şairin, kelimeleri, ele aldığı şehrin sosyal hayattaki özelliğiyle bağlantılı seçtiği düşünülürse ‘üstübü’ ile Üsküp arasındaki münasebetin ne olduğuna bakmak gerekir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda, tarihi kaynaklarda ne ticarî ne de kültürel açıdan Üsküp ile üstübü arasında somut bir sonuca ulaşamamıştır. Üstübü, tekstil ve dokumacılık sektörü dışında köftecilikte de kullanılmaktadır. Köfteci esnafı, köfte ızgarasını üstübü tabir edilen pamuklu liflerle yağlamaktadır. Geçmişten bu yana Üsküp mutfağında köftenin önemli bir yeri olduğu düşünülürse, Pârepârezâde'nin Üsküb ile üstübüyü –belki- bundan dolayı birlikte kullandığı sonucuna varılabilir. Şair, beyitte kendisiyle dalga geçiyor. Tûl-ı emel beslemenin manasızlığını anlatıyor.

6. Hiç ola mı küngü soğumuş koca

Ilıca havzında güzeller kuca

“(Ey Pârepârezâde) küngü soğumuş bir ihtiyarın İlıca havuzunda güzelleri kucaklaması, hiç uygun olur mu?”

Ilıca, kaplıca anlamına gelen bir kelimedir. Farklı coğrafyalarda kaplıca bulunan mekânlara şehir ya da kasaba ismi olarak İlıca adı verildiği görülmektedir. Burada adı geçen İlıca yüksek ihtimal, Sofya yakınındaki Köstendil İlıcası'dır. Samiha Ayverdi; Köstendil ile ilgili olarak şehrin ismi hakkında şu bilgileri verir: “Kim der ki yörük aşiretleri arasında ılıca anlamına gelen “kösten” kelimesi, buraya getirilip yerleştirilen yörükler tarafından sıcak su kaynaklarının çokluğundan dolayı şehre konulmuş isim olsun.”²⁰ Evliya Çelebi, Sofya'yı anlatırken Sofya yakınlarında beş ılıcanın varlığından bahseder. Bunlardan dördü, Yahudi, Hristiyan, Rum, Ermeni, Latin ve Bulgarlara aittir. Beşincisi ise Müslümanlarıdır. Çelebi, burası hakkında ayrıntılı bilgi verir: “Beşinci İlıca-i kebîr tâ şehrin ayne'l-fi'linde vâkî' olup bir kubbe-i azîm câmekâni vardır. Bin aded âdem alur ortasında havz (u) şadırvanı var, andan içeri bir kubbe-i azîmi var kim âdem birbirin güç ile teşhîs eder. Kubbenin cânib-i erba'asında altı aded kemerler vardır. Her kemer altında birer Hanefî kurnaları kol kalınlığı suları cereyan etmededir...”²¹ İlıcanın tüm özellikleri uzun uzun anlatıldıktan sonra İlıca içindeki havuzun özellikleri tasvir edilir. Bu havuza olan rağbet

¹⁹ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Yücel Dağlı, İbrahim Sezgin, Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.5, s. 296.

²⁰ Samiha Ayverdi, **Türk Tarihinde Osmanlı Asırları**, Kubbealtı Neşriyatı İstanbul 1999, s.176.

²¹ Evliya Çelebi, **age**, C.3, s.225.

dikkat çekicidir. *Seyahatnâme*'deki ifadeler, Pârepârezâde'nin, kocamış birinin Ilıcadaki güzelleri kucaklayamayacağını, söyleyerek hayıflanmasını açıklar niteliktedir. "Bu havz içinde cümle âşikân-ı sâdikân, müştâkân-ı ma'suka ve yârân-ı bâ-safâlarıyla koç-kucag olup mâlik-i bahr gibi şinâverlük edüp kimi perendebâzlık, kimi rakkâslık edüp el ele verüp semâ' ederler."²²

Küng, pişmiş topraktan ya da çimentodan yapılan borulara verilen isimdir. Tarihi hamamlarda sıcak su sevkiyatı künklerle yapılırdı. "Su, ısıtma ve aydınlatma sistemine ait terrakotta (pişmiş toprak) künkler, hamamlarda kullanılan yapı malzemeleri arasında yer alır"²³ di. Şair, burada 'küngü soğumuş koca' tabiriyle kendisinin, eski heyecanını ve cinsel gücünü yitirmiş bir ihtiyar olduğunu ima ediyor. Burada da ironik bir üslup dikkat çekmektedir.

7. Katı hazer eyle ki Kıratova

İde gümüş tepsiyi oddan tava

"(Ey Pârepârezâde) Kıratova şehrinden çok sakın çünkü (Kıratova) gümüş tepsiyi ateşten tavaya dönüştürür."

Şair, burada Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli bir şehir olan Kıratova şehrinin pek çok özelliğine dikkat çeker. Bu özelliklere işaret ederken de kelime oyunlarına başvurur. Beyiti anlamak için önce Kıratova şehrinin özelliklerini bilmek gerekir.

Kıratova, günümüzde Makedonya'nın kuzeydoğusundadır. Sönmüş bir volkanın kraterinde kurulmuş olan şehir, tarihte zengin maden ocaklarıyla şöhret bulmuştur. Sultan I. Murad, Kosova savaşı sonrası Kıratova'nın, altın ve gümüş madenleri açısından ne kadar zengin olduğunu görür ve burada bir darphane yapılmasını emreder. Böylece Kıratova'daki darphanenin temelleri atılır. Kıratova, Osmanlı imparatorluğunun sonuna kadar bu özelliğiyle anılmıştır. Evliya Çelebi, Kıratova hakkında şunları söyler: "...Bu şehrin dağlarında nühâs-ı hâlis ve fizza-i muhlis var kim yedişer kol kalın tamar düzmüş ve fizza-i sâfi çıkar zîr-i zemînden şeb (ü) rûz mücrimler ve mu'af-ı müsellemler gümüşhâne re'âyâları bakır ve gümüşlerin cevherin ihrâç edüp emîne teslim ederler hâlâ derûn-ı şehirde mâ-tekaddem olan darbhânesi durur..."²⁴ ayrıca *Seyahatnâme*'den, halkın bu madenleri işlediği bunlardan ev ve süs eşyaları yapıp sattığı, bundan kazanç sağladığı da anlaşılmaktadır. "...cümle üç yüz elli dükkânları var. Her esnâf mevcûddur, ammâ kazancılar çârşûsu gâyet müzeyyen sük-ı sultânîdir. Bu şehirde nühâs mâdeni olmağ ile bunda işlenen nühâs âvânî Bosna ve Kastamonu ve Küre şehrinde ve Tokat kal'asında işlenmez. Hattâ müşebbek şamdân ve buhûrdân ve fânûs ve leğenler ve gûnâ-gûn münakkaş sürâhî ve ibrikler işlenir kim sîm-i hâlisden ancak işlenir üstâd ları vardır."²⁵

Kıratova şehri ile ilgili bilgilerden sonra Pârepârezâde'nin mısralarındaki anlam daha iyi anlaşılmaktadır. Şair, Kıratova şehrinden çok sakınması gerektiği konusunda kendini uyarır. Çünkü yanardağ kenarında kurulmuş olan bu şehirde gümüş ateşle eritilir para olur, ateşle işlenir eşya olur. Her iki işlemde de doğal bir maden olan gümüş, para ve eşya gibi insanı yozlaştıracak iki meta'a dönüşür.

Bütün bunlar birleştirildiğinde, Pârepârezâde'nin uyarısı anlam kazanır. Şair, kendine "Kıratova'yı istemekten sakın! Bu şehre talip olmak ateşle oynamaya benzer. Kıratova'da işlenen gümüşten, basılan paradan ibret al, burada değişen madenler gibi sen de değişebilirsin, özünü

²² Evliya Çelebi, *age*, C.3, s.225.

²³ Kader Reyhan ve Başak İpekoğlu, *Osmanlı Dönemi Bir Grup Hamam Yapısında Malzeme Kullanımı*, Bildiriler Kitabı, 2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi, 3-17 Ekim 2004, İTÜ Taşkılla, İstanbul, s.482-493.

²⁴ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.302

²⁵ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.302

yitirebilirsin” ikazını yapar. ‘Oddan tava’ tabiri de zaten insana cehennem azabını çağrıştırmaktadır.

8. Devşür öğün söyleme samur somur

Dögme Samakov diyü sovk demür

“(Ey Pârepârezâde) Aklını başına al saçma sapan konuşma. Samakov diye soğuk demir(i) döğme.”

Bugün Bulgaristan’da özellikle ünlü bir kayak merkezi olarak tanınan Samakov, Sofya yakınlarında Rila ve Vitoşa dağları arasında kurulmuş turistik bir şehirdir. Osmanlı’da ise Samakov deyince akla demir madenleri gelir. Tarihi belgelerde “bölgenin meskûn olduğunu, daha sonraları ise önemli demir yataklarının mevcudiyetini ve demir üretiminin çok ileri derece geliştiği”²⁶ kayıtlıdır. Evliya Çelebi, Samakov ile ilgili şunları söyler: “ ...İki yüz kırk aded dükkânları var, ammâ bezzâzistânı yokdur ve her ehl-i hirefden bulunur, ammâ demircisi gâyet çokdur. Ve her hânedânlarda birer âb-ı hayât suların cârîsi mukarrerdir, ammâ suları memdûh degüldür, zîrâ suları demir ma’deni hâsıl olan dağlardan tulû’ etdiğinden bî-fâide suyu vardır... Ve âb u hevâsı gâyet mürtefi zemîn olmağile kış gâyetü’l-gâye şedîd olup dağları yaylağ-ı azîmdir... ”²⁷

Bu beyitte Pârepârezâde; “aklımı başına topla, saçma sapan konuşma” gibi ifadelerle adeta kendini azarlar. Çünkü ona göre, vazife için Samakov şehrini istemek de akıl kârı değildir. Hele hele bunu dile getirmek, saçmalığın ta kendisidir. Samakov’a talip olmak, ‘soğuk demir dövmek’ deyimini kadar çetin bir iştir, yani imkânsızdır. Demircilik gibi sert bir işin yapıldığı, havasının da demiri gibi soğuk olduğu Samakov’a, ihtiyar birinin dayanması ise söz konusu olamaz.

9. Gözlerinin yaşın idersen Meriç

Filibe’ye akmaz emek çekme hîç

“(Ey Pârepârezâde) Hiç (boşuna) emek çekme, gözlerinden Meriç (ırmağı) kadar yaş döksen de Filibe’ye akmaz.”

Osmanlı’da Balkanların önemli kültür ve ticaret merkezlerinden biri olan Filibe, günümüzde Bulgaristan sınırları içindedir. “Trakya ovasında Meriç nehrinin iki yakasında kurulmuştur.”²⁸ Evliyâ Çelebi, eserinde Filibe’ye geniş yer ayırmış şehrin coğrafi, kültürel, etnik yapısı hakkında detaylı bilgi vermiştir. Şehrin ulemasından, ileri gelenlerinden, Meriç ırmağı yakınında bulunan mesiregâhlardan, hanlardan, hamamlardan bahsetmiştir: “Evsâf-ı imâristân-ı şehr-i Filibe” başlığındaki bölümde, Filibe’nin Meriç nehri ile olan yakınlığından bahseder.²⁹ “Evsâf-ı nehr-i azîm” başlığında ise Meriç için “Filibe şehri içinden güzer edüp, Edirne kurbunda Koca Mustafa Paşa cisirinden geçüp.....nehr-i Tunca ve nehr-i Arda’ya mahlût olup üç nehr-i azîm bir olup kal’a-i Enez altında deryâ-misâlbahr-i Rûm’a mahlût olur”der.

Pârepârezâde’ye göre, Filibe’de bulunmak ya da oraya ulaşmak kolay değildir. Şair, duygularını mübalağa sanatı yaparak dile getirmiştir. Ona göre, bir insan Meriç nehri kadar ağlasa da feryadı Filibe şehrine, o şehirle ilgili idarecilere ulaşamaz, oradan murad almak kolay değildir.

10. Gerçi gidersin Yenice’ye be-cid

Korkum odur virmeye Vardar geçid

²⁶ Machiel Kiel, “Samakov”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C. 36, s.62.

²⁷ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.6, s. 67.

²⁸ Machiel Kiel, “Filibe”, **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.13, s.79.

²⁹ Evliya Çelebi, **age**, C.3, s.216.

“(Ey Pârepârezâde) Gerçi Yenice’ye gidersin ama korkarım ki Vardar sana geçit vermez.”

Yunanistan sınırları içinde bulunan Vardar Yenicesi’nin günümüzdeki adı Gianitza’dır. Tarihte, “Haylî, Hayretî, Usûlî, Sırrî, Günâhî, İlâhî, Âgehî, Yûsuf-ı Sîneçâk, Garîbî, Râzî, Derûnî”³⁰ gibi divan şairlerinin yetiştiği önemli bir kültür merkezidir.

Evliya Çelebi, Vardar Yenicesi için “...iki kal’a mâbeyninde bir vâsi’ dereli ve depeli ve bayırlı yerde cümle on yedi aded mahallât-ı ma’ müreli bir şehirdir...”³¹ der.

Pârepârezâde’ye göre Vardar Yenicesi’ne gitmek de kolay değildir. Çünkü inişli yokuşlu bir coğrafyaya sahip olan bu şehrin önünde Vardar gibi büyük bir engel vardır.

11. Anca hevâ’î atasın çerh-vâr

Kapu açınca san Demürhisâr

“(Ey Pârepârezâde) Demirhisar sana kapısını açıncaya kadar gökyüzü gibi havai fişek atma hevesinden vazgeçmen lazım”

Demirhisar, “Yunanistan Makedonya’sında Serez’in kuzeybatı tarafında küçük bir kasaba olup 1383’ten 1912’ye kadar kaldığı Osmanlı idâresi altında bir kaza merkezi olarak önem kazanmıştır.”³² Yunanlılar buraya, “*Sidero Kastron*” yani “*demir kale*” derler.

Evliya Çelebi Demirhisar hakkında fazla bilgi vermemiştir. Sadece Demirhisar’ın kalesinden bahsetmiştir.

Beyitte, ‘kapı’ kelimesi Demirhisar kalesinden dolayı kullanılmış olabilir. Eğer Demirhisar kendisine kapılarını açarsa, gökyüzü nasıl kendindeki fazlalıkları olumsuzlukları atıyorsa, o da olumsuz arzularından, taleplerinden vazgeçeceğini va’d ediyor. Şair, beyitte kendini gökyüzüne benzetiyor. Güçlük ve zorluğun sembolü, demir; mücadele ve engelin sembolü hisar gibi iki kelimenin birleşmesinden oluşan Demirhisar ismi, yine bu şehre ulaşmanın zorluğunu hissettirmektedir.

12. Oldı sana bengî hayâli Fenâr

Sîne-i sûzânun anunçün yanar

“(Ey Pârepârezâde), Fener, senin için bir esrarkeşin hayali olduğundan dolayı ateşli sînen (böyle) yanmaktadır.”

Bugün, Yunanistan’da Larissa adını almış olan Fenâr, Osmanlıda Yenişehir veya Yenişehir-i Fenar olarak da anılmaktaydı. Resmî kayıtlarda Yunanistan ile yapılan mübadele öncesinde Fenâr (Fener) şehrinde Türk nüfusun hayli fazla olduğu kayıtlıdır. Molla Fenârî’nin ataları, 19. yüzyılda yaşamış divan şairi Yenişehirli Avni Bey, matbaanın kurulmasına fetva veren Şeyhülislam Fazıl Abdullah Efendi Fenerlidir.

Evliya Çelebi, Fener şehrinin bakımlı bir kasaba olduğunu söyler. Şehir, Fener ismini Fatih zamanında almıştır. Çapulcular şehre zarar verince halk Fatih’e şikâyetle bulunur. Fatih de bunun üzerine bir kale yaptırır içine muhafızlar koydurur. Haydutlar Fener’e gelince bu kaleden muhafızlar top tüfek atar, kulelerin tepesinden fanuslar yakardı. Yakın çevreden bunu görenler kalede fener yanıyor gibi görürdü. Bundan dolayı şehrin adının Fener olduğu; Rum nüfusun Müslüman nüfusa göre fazla olduğu ve halkının misafiri çok sevmediği rivayet edilmiştir.³³

³⁰ Mustafa İsen, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 73.

³¹ Evliya Çelebi, *age*, C.8, s. 76.

³² Machiel Kiel, “Demirhisar” *İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, s.151.

³³ İsmet Parmaksızoğlu, *age*, s.299.

Beyitte, sîne-i sûzân ve yanmak fiili Fenâr kelimesi ile bağlantılı kullanılmıştır. Şair, Fener kelimesiyle kelime oyunu yaparak içindeki ıstırabı dile getirmiştir. Pârepârezâde, esrar hayalinin kendisine Fener'i çağrıştırdığını söylüyor. Evliya Çelebi, Fener şehrinde, boza, şarap ve rakı gibi keyif verici maddelerin meşhur olduğundan bahsediyor. Beyitin birinci mısrasında kullanılan 'hayâli fenâr' tabiri de metne farklı bir zenginlik katmıştır. Hayâli fenâr "Fânûs-ı hayâl ya da hayal feneri bir tür eğlenceli ışıldaktır. Eskiden panayirlarda, pazar yerlerinde ve dükkanlarda kullanılan bu aydınlatma aracı, üzerine değişik şekiller, resimler ve yazılar yazılmış ham ipekten bir fanustur. İçerisinde yanan mum alevinin titreşimleriyle ipek üzerindeki şekiller büyüyerek gölge halinde etrafa yansır."³⁴ Şair, bundan yola çıkarak Fener'de görev yapmanın kendisi için ancak bir hayalden ibaret olduğunu ima etmektedir.

13. Karasu'yu gözleyerek su-be-su

Âhir iner gözlerine kara su

"(Ey Pârepârezâde) Her yerde (her zaman)Karasu'yu gözleye gözleye sonunda gözlerine karasu iner."

Yunanistan sınırları içinde bulunan Yenice-Karasu (Yenisea) "14. yüzyılda Gazi Evrenos Bey tarafından fethedilmiştir. İskeçe'ye 13 km. uzaklıkta, Karasu nehrinin yanında bulunmaktadır. Fetihden hemen sonra Anadolu'dan getirilen Müslümanlar tarafından merkez yapılan bölge, 19. Yüzyılda İskeçe'den demiryolu geçmesiyle önemini yitirmiştir. İskeçe büyüyerek ilçe merkezi olmuş, Yenice-Karasu İskeçe'ye bağlanmıştır."³⁵

Evliya Çelebi; Karasu'nun adının neden Karasu olduğunu şöyle bir sebebe bağlar: "Bu mahal Dobruca içinde olup, susuz mahal olmağıla her sene Tuna nehri tuğyânından azmaklar kalup suları kara olduğundan Karasu derler"³⁶

Beyitte 'Karasu' kelimesi cinaslı kullanılmıştır. Pârepârezâde, aynı zamanda Karasu nehri kenarında kurulmuş olan şehrin coğrafi özelliklerinden yola çıkarak kendi ruhsal portresini çizmektedir. 'Karasu, su, su-be-su, kara su' kelimeleri hepsi su ile ilgilidir. Bu kelimelerin tamamı, şairin Karasu'yu gözlerken ne kadar gözyaşı döktüğüne işaret eder. Şair, o kadar ağlamıştır ki ağlamaktan gözlerine karasu inmiş, zarar görmüştür. 'Gözlerine karasu inmek' deyiimi ile aynı zamanda Karasu şehrinin hayalinin, her zaman şairin gözlerinin önünde olduğu anlatılır.

14. Dimetoka diye çok itme figân

Kişinin ol rîşine doğrar soğan

"(Ey Pârepârezâde) Dimetoka için çok feryad etme, (çünkü) Dimetoka insanın yarasına soğan doğrar."

Yunanistan topraklarında "Trakya bölgesinde bir kasaba olan Dimetoka, Kızıl-Deli çayının Meriç nehrine karıştığı yerin yanındadır. Türk sınırına 5 km. mesafede, Edirne'nin uzak bir mahallesi gibidir."³⁷

³⁴ Ömür Ceylan, "Tavus İle Camus: Gaybi'nin Bir Deveran Gazeli ve Şerhi", **I. Uluslararası Sunullah-ı Gaybi Sempozyumu**, 3-5 Haziran 2005, Kütahya, Önce Aşk Vardı, İstanbul 2005, s. 59-68.

³⁵ Berrin Yapar, **Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitâbeler (Dedeoğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selânik, Kavala, Yenice-Karasu)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 346.

³⁶ Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankopf), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, C.9, s. 209.

³⁷ Besim Darkot, "Dimetoka", **İslâm Ansiklopedisi**, M.E.B. Yayını, C.3, s. 589

Evliya Çelebi Dimetoka'yı şöyle tasvir eder: “Bâğ u bâğçesinde şireli âbdâr hoş-hor üzümü ve tekkeşin ayvası memdûhdur, ammâ kırmızı la'l-gûn Dimetoka bardağı ve kâseleri ve çanakları ve ibrikleri meşhûr-ı âfâkdir...çömlekçi ve bardakçı dükkânları iki yüzden çokdur...Ve âb u hevâsı gâyet latîf olduğundan mahbûb ve mahbûbesi nâzûk-endâm ve sîm-bedendir.”³⁸ Ayrıca şehirde, o dönemde on bir mescit, dört medrese, beş tekke, beş sıbyan mektebi, iki aş evi, iki kervansaray ve üç tane hamam bulunduğunu söyler. Maalesef, “savaş sırasında Dimetoka’da bulunan eserler, mezarlıklar tahrip edilmiştir. Savaş sonrasında Dimetoka’da birçok Türk yapısından sadece Çelebi Sultan Mehmed Camii ve Doğan Bey Camii kalmıştır.”³⁹ Şehir, Alevi-Bektaşî tarihi açısından da önemli mekânlardan biridir. Alevi-Bektaşî kültürünün tarihinde önemli mekânlardan biri olan Kızıl Veli Sultan Zaviyesi, Dimetoka’dır.

Pârepârezâde, Dimetoka için “insanın yarasına soğan” doğrar deyimini kullanır. Bu deyim iki anlamda kullanılmıştır. Birincisi, “Ey Pâre Pârezâde, Dimetoka için boşuna feryad etme! Soğan yaraya değince nasıl insanın canını yakıyorsa, Dimetoka arzusu da senin canını yakar, çok üzülürsün” anlamındadır. İkincisinde ise zahiren olumsuz gibi görülen ‘yaraya soğan doğramak’ deyimini tamamen olumlu anlamda kullanılmıştır. Eskiden beri soğan yaraların, özellikle iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılmaktadır. Tarihi kaynaklarda, soğanın savaşlarda yaralanan askerlerin yarasının ilerlememesi için tedavi amaçlı kullanıldığı da kayıtlıdır. Bugün bile halk, alternatif tıp olarak soğanı doğrayıp ezerek yaralanmalarda kullanmaktadır. Şair, Dimetoka yaraya soğan doğrar derken gizli bir şekilde, aslında Dimetoka benim derdime şifa olacak yerdir îmasını yapmaktadır. Peki, beyitte neden soğan ve Dimetoka birlikte kullanılmıştır? Bunun cevabını Dimetoka ile ilgili belgelerde bulmak mümkündür. Eski tahrir defterlerinde, Dimetoka’daki soğan üretiminin önemi ile ilgili kayıtlar vardır. “Sebze başlığı dâhilinde; kelemiye (lahana), piyaz (soğan), sîr (sarımsak) ve giyah gibi ürünler kaydedilmiştir.”⁴⁰

15. Ol ki Gelibolu’yu eyler talep
Yüzi gözi turşi satar ne acerb

“(Ey Pârepârezâde) Gelibolu’yu kim talep ederse, onun yüzü gözü turşu satar. Bu ne acayip bir iştir.”

Şair, Gelibolu’ya olumlu bir nazarla yaklaşır, orayı istemeyenlere, Gelibolu’nun ismi geçince yüzünü ekşitenlere anlam veremez. Bu duruma çok şaşırıldığını ima eder. ‘Yüzü gözü turşu satar’ deyiminin, şairin psikolojisini ve bu durum karşısındaki şaşkınlığını yansıtmaya yönüyle, metne ustaca yerleştirildiği görülmektedir.

Gelibolu şehrinin ve yarımadanın adının "gemi şehri, güzel şehir" yahut "Galyalıların şehri" anlamındaki Kallipolis veya Galli-polis'ten geldiği belirtilir. Ancak bu adın menşei hakkında kesin bilgi yoktur. Şehir, XIV. yüzyılın başlarından itibaren bu bölgeye yönelik akınlarda bulunan Türkmen beylikleri tarafından Gelibolu adıyla anılmıştır. Aydınogulları tarihini ihtiva eden Düstür-nâme’de "Geliboli" şeklinin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kemal-paşazâde Gelibolu'nun adı ve kuruluşu hakkında bilgi verirken buranın asıl adının "Kalipoli" olduğu, "poli'nin Rumca şehir, "Kali'nin ise Bolayır tekfurunun kızının isminden geldiği söylentisine yer verir.⁴¹ Gelibolu hakkında detaylı bilgi veren Evliya Çelebi ise Gelibolu isminin nereden geldiğini kendi üslubuna göre izah eder. Çelebi, şehrin isminin, bazılarına göre ‘kili bol’, bazılarına göre ‘gülü bol’, bazılarına göre de çamuru bol anlamına gelen ‘gili bol’dan gelmektedir.⁴²

³⁸ Evliya Çelebi, *age*, C.8, s. 33.

³⁹ Berrin Yapar; *agt*, s.18.

⁴⁰ Ömer Çam, *TD 54 Numaralı Tahrir Defterine (H.976/M.1568) Göre Dimetoka Kazası*, Gazi Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s.110

⁴¹ Feridun Emecen: “*Gelibolu*”, TDV *İslâm Ansiklopedisi*, C.14, İstanbul 1996.

⁴² Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.161.

16. Kime safâ himmet ederse Baba

Hırsova'dan Niğbolu'ya sapa

“(Ey Pârepârezâde) baba kime manevî yardımında bulunursa, (o kişi) Hırsova'dan Niğbolu'ya gider.”

Hırsova ve Niğbolu da günümüzde Bulgaristan sınırları içindedir.

Hırsova, Bulgaristan'da Silistre yakınlarında bir yerleşim merkezidir. Şehir, Osmanlıda Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı kale ile tanınırdı. Bu kale ile ilgili Evliya Çelebi şu bilgileri verir: “Nehr-i Tuna kenarında böyle âlî serâmed kal'anın biri dahi Niğbolu kal'ası ve biri Budin Kal'ası ve biri Üstürgon kal'ası ve biri buna karîb Vişegrad kal'asıdır kim gayrı kaya üzre sarp kayalar yokdur, lâkin bu Hırsova anlardan daha sarptır.” Hırsova şehrinin özellikleri ile ilgili “...üç aded hânları var, ammâ çârşû-yı bâzârı azdır. Ve âb (u) havâsı hûbdur ve gulâmları ve nisvânları mahbûbdur ve re'âyâsı cümle Eflâk ve Boğdan ve Bulgar ve cânib-i kiblesinde bâğları bâğçeleri bî-hisâbdır.”⁴³

Niğbolu da Hırsova gibi kalesi ile şöhret bulmuş bir şehirdir. Tarihte Yıldırım Beyazıt komutasında gerçekleşen Niğbolu Zaferi bu topraklarda gerçekleşmiştir. Evliya Çelebi Niğbolu Kalesi için şöyle der: “Bu kal'a cümle yigirmi altı kuledir ve iki kapudur. Biri cânib-i şarka mekşûf çârşû kapusudur. İki kat demür bâbı kavîdür. Kapu kulesi içinde bir mescidi var pencereleri cihân-nümâdur. Ve bu kapu dibinde bir demür pencere vardır. Bârân-ı rahmet oldukda cümle kal'anun seylâbı bu pencereden taşra cereyân eder. Ve bir kal'a kapusu dahi cânib-i garba nâzırdur. Kal'a içindeki yukarı çârşûya çıkar. Bu kapunun iç yüzünde zindân-ı medyûn u kâtildir. Bu kapu mâbeyninde bir tuc âdem pençesi vardır. Sâlsâl'ın elciği imiş acâ'ib büyük pençedir. Ve yine bu aralıkda at geymleri bu dahi iki kat bâb-ı cedîddir. Cümle kal'a neferâtı bunda dîdebânlık ederler. Dizdâr bu kal'ada sâkin olup her şeb tabl-hâne çalmup pâsbânlar Allah yekdür yek deyu feryâd ederler. Zîrâ eflâk Serhâddidir. Husûsan Tuna Nehri uz olduğu mahalde cümle ibâdullah zî-kıymet eşyaların aşağı şehirden kal'aya korlar. Ta bu mertebe serhâddir düşman ile beynlerinde ancak nehr-i Tuna vardır ve bu kal'a içre cümle altı yüz hânedir. Cümle kâr-ı kadîm kiremit ile mestûr beyt-i ma'mûrlardır.”⁴⁴

Bu kalenin yanında Alevî-Bektâşî kültüründe önemli bir isim olan Ali Koç Baba'nın Türbesi vardır. “Ali Koç Baba'nın 14. yy.da yaşamış bir eren olduğu ve Seyit Ali Sultan'ın oğlu olduğu görüşleri, araştırmalarda öne çıkmaktadır. Ali Koç Baba Tekkesi, Bulgaristan'da Niğbolu(Nikopol) Kalesi'nin yanındadır. Burası hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Hristiyanlar burada Çar İvan Şişman'ın yattığını ileri sürmekte, Müslümanlar ise Ali Koç Baba Tekkesi olarak kabul etmektedirler.”⁴⁵

Yukarıdaki bilgiler sonucunda; beyitte, baba diye bahsedilen kişinin Ali Koç Baba olduğu anlaşılır. Şair Hırsova'yı ve Niğbolu'yu yine tevriyeli kullanmıştır. Niğbolu'da türbesi olan Ali Koç Baba'dan himmet alan kişinin yolu Hırsova'dan ayrılır Niğbolu'ya sapa. Yani manevi himmet alan kişi hırs duygusundan arınır, himmet ile mânevî bolluğa erişir. Niğbolu kelimesinin Arap harfleriyle yazılışı düşünülürse, iyi güzel anlamına gelen 'nik' kelimesiyle hırs kelimesi arasında da kelime oyunu yapılmıştır.

17. Tut ki Filorina'nın akçası çok

İlle n'idelüm ki filorisi yok

⁴³ Evliya Çelebi, age, C.5, s.118.

⁴⁴ Evliya Çelebi, age, C.3, s.182.

⁴⁵ Refik Engin, “Bir Madalyon Bir Tarih Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkânı”, **Hacı Bektaş Veli Dergisi**, Ankara 2004, Sayı 31.

“(Ey Pârepârezâde) filorisi olmadıktan sonra farz et ki akçası çok olmuş, neye yarar.)”

Yunanistan’ın batı Makedonya’sında olan Filorina’nın Osmanlı zamanındaki diğer adı Cuma’dır.

Filori, akçe, beyaz gümüşten imal edilen Osmanlı parasıdır. İlk defa İtalya’nın Floransa şehrinde basılan altın paraya verilen isimdir. “Florin, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Flori adıyla Osmanlılar’da en çok kullanılan altın para durumundaydı daha sonra flori, Osmanlılar tarafından altın para karşılığı olarak hem kendi bastıkları hem de Avrupa menşeli olanlar için kullanılmaya başlanmıştır.”⁴⁶ “II. Murat döneminde 36 akçe olan filori altını, Fatih’in son zamanlarına doğru 46-47 akçeye, 1497’de 55 akçeye yükselmiştir. I.Selim ve Kanunî döneminde sultanî ve filorinin değeri 55 akçe olarak sabit kılınmıştır.”⁴⁷

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*’de şehrin adını Cuma olarak değil Filorina olarak ele almıştır. Filorina şehrinin özelliklerini anlatacağı bölüme, ‘filorinin kaynağı Filorina Kasabası’ anlamına gelen “Evsâf-ı kân-ı Filoriyye, ya’nî kasaba-i Filorina”başlığını koymuştur. Çelebi burada Florina hakkında şu bilgileri verir : “Ve cümle on yedi mihrâbdır. Üç aded dârü’t-tedrisi âlimânı vardır ve bir aded tekye-i Halvetîsi var ammâ aceb han-kâh-ı hazret-i Alî’dir ve Alî Dede nâmıyla meşhûr şehri-i pür-nûr ehl-i hâl kimesnedir... Ve cümle yüz aded dükkânlardır her esnâf metâ’ı bulunur ammâ bezzâzistânı yoktur, lâkin bâğ u bâğçesi çokdur memdûhâtından bunun dahî kebâbı meşhûrdur ve ak kenârlı gömlek bezi dahî memdûhdur.”⁴⁸

Pârepârezâde’ye göre, Filorina’nın parası ne kadar çok olursa olsun altından yapılan filori kadar değerli değildir. Paranın değeri düşük olan bu şehirde görev yapmak istemenin de anlamı yoktur. Beyitte, altın ve gümüş arasında maddî manevî bir karşılaştırma yapılmaktadır. Gümüşün, değersizliği altının da değeri temsil ettiği düşünülürse; bu şehirde kazanılan paranın insana huzur getirmeyeceği anlamını çıkarmak da mümkündür.

Beyitte Florina ve filori kelimesi bir arada kullanılarak kelime oyunu yapılmıştır.

18. Anca ciger etdi Manastır rîş

Deyr-i belâdır sakın olma keşiş

“(Ey Pârepârezâde) onca (kişinin) ciğerini yaralayan Manastır (bir) belâ kilisesidir, (sakın orada) keşiş olma.”

Manastır, “Makedonya’nın güneybatısında Pelister dağı eteğinde denizden 590-680 m yükseklikte kurulmuştur. Vardar ırmağının kollarından Karasu’ya dökülen Drahor çayı kıyısında bulunur. Şehrin ismi Rumca Manastrion, Ulahça Toli-Manastır, Sırpça Bitolj, Bulgarca ve Makedonca Bitola’dır.”⁴⁹

Evliya Çelebi, Manastır için; “Bir şehri-i azîmdir kim on yerden ağaç ve kârgîr cisirler ile geçilir şehri-i kebîrdür. Cânib-i erba’ası ve şehir içi niçe bin dıraht-i kebîrler ile zeyn olmuş bir hıyâbân-ı Rûm içinde kalmış dırahtistânlı şehirdir. Bir âdem tâ şehir içine girmeyince hıyâbândan şehri göremez. Tâ bu merteye koyah u sâyedâr şehirdir.”⁵⁰ der.

⁴⁶ M. Lutfullah Karaman, “Filorî”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.13,s. 106.

⁴⁷ Ruhi Özcan, "Osmanlı Devleti\nde Yapılan Sikke Tashihleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.17, Konya 2005, s.237-266.

⁴⁸ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.310.

⁴⁹ Kristaq Prifti, “Manastır”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, C.27, s. 563.

⁵⁰ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.307.

Manastır şehrinin kurulduğu yerde tarihte pek çok kilise kalıntısı olduğu için şehre bu isim verilmiştir. Rivayete göre Drahor suyunun sağ tarafında kırk bir, sol tarafında yirmi dokuz kilise varmış.

Klasik edebiyatta, sevgilisine ulaşamayan aşığın ciğeri ayrılık acısından dolayı yaralıdır. Pârepârezâde için de Manastır şehri aşığının ciğerini yaralayan, ulaşamayan bir sevgiliye benzer. Manastırların şehirden uzakta dağların yükseklerinde kurulması da bu anlamla uygunluk arz eder. Beyitte, Manastır şehri için 'deyr-i belâ' benzetmesi yapılmıştır. Şaire göre, Manastır şehri bir belâ kilisesidir. Orada bir keşiş gibi vazife almaktan sakınmak gerekir. Belâ kelimesi edebiyatımızda genellikle tevriyeli kullanılan kelimelerden biridir. Pârepârezâde, bir yandan Manastır'a deyr-i belâ derken, diğer yandan aslında orada vazifeye evet diyerek bu konudaki arzusunu hissettirmektedir.

Evliya Çelebi, Manastır'ı anlatırken "Arnavut eşkıyaları çoktur."⁵¹ der. Manastır şehrinde küçümsenmeyecek bir Arnavut nüfusun yaşadığı ele alındığında, Pârepârezâde'nin ciğer ile Manastır'ı bilinçli olarak birlikte kullandığı ortaya çıkar. Çünkü, Arnavut mutfağında ciğer önemli bir yere sahiptir.

19. Gerçi ümîd atına urdun kefe
Menzil ala mı ki irakdır Kefe

"(Ey Pârepârezâde) ümit atına kefe vurdun ama, Kefe (şehri) çok uzaktadır (bu at oraya kadar) nasıl ilerleyecek."⁵²

20. Ol ki Gelibolu'yu eyler talep
Yüzi gözi turşu satar ne aceb

"(Ey Pârepârezâde) Gelibolu'yu talep eden kişinin yüzünün gözünün turşu satması ne şaşılacak bir şeydir."

Şair, Gelibolu'da görev yapmak isteyen bir kişinin memnun olmamasını anlayamaz. Bu ifadelerden şairin Gelibolu'ya olumlu bir nazarla baktığı anlaşılmaktadır.

"Şehrin ve yarımadanın adının "gemi şehri, güzel şehir" yahut "Galyalıların şehri" anlamındaki Kallipolis veya Galli-polis'ten geldiği belirtilir. Ancak bu adın menşei hakkında kesin bilgi yoktur. Şehir, XIV. yüzyılın başlarından itibaren bu bölgeye yönelik akınlarda bulunan Türkmen beylikleri tarafından Gelibolu adıyla anılmıştır. Aydınoğulları tarihini ihtiva eden Düstûmâme'ü "Gelibolu" şeklinin kullandığı dikkati çekmektedir. Kemal-paşazâde Gelibolu'nun adı ve kuruluşu hakkında bilgi verirken buranın asıl adının "Kalipoli" olduğu, "poli'nin Rumca şehir, "Kali'nin ise Bolayır tekfurunun kızının isminden geldiği söylentisine yer verir."⁵³

Gelibolu'nun özelliklerini detaylı bir şekilde anlatan Evliya Çelebi, kendi üslubuna göre Gelibolu isminin nerden geldiği konusundaki rivayetleri sıralar. Çelebi'ye göre şehir adını, bazılarının göre 'kili bol', bazılarının göre 'gülü bol, bazılarının göre de çamuru bol anlamına gelen 'gili bol'dan gelmiştir.⁵⁴

Pârepârezâde, bundan sonraki iki beyitte nazarını Rumeli'den İstanbul'a çevirir:

21. Ditreyüp el olıcak ayak sakat

⁵¹ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.309.

⁵² 'Kefe' vilayeti şimdi Rumeli'de kabul edilmediğinden bu beyit tahlil edilmemiştir.

⁵³ Feridun Emecen: "Gelibolu", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.14, İstanbul 1996.

⁵⁴ Evliya Çelebi, *age*, C.5, s.161.

Fikr-i Galata ola gayet galat

“(Ey Pârepârezâde) eller titreyip, ayaklar sakatlandığı vakit Galata’yı düşünmek ne kadar yanlış (bir şeydir).”

Galata ve galat kelimesini cinaslı kullanan şair, zikrettiği Rumeli şehirlerinden sonra nazarını İstanbul’a çevirir. Galata, tarihin her döneminde eğlence hayatının merkezi olarak metinlere yansımıştır. Pârepârezâde, ihtiyarlık belirtilerinin tamamını üzerinde taşıyan birinin Galata gibi bir mekanı düşünmesinin ne kadar abes olduğunu, söyler. İstanbul’un da kendine uzaklığını hissettirir.

22. Hazret-i Eyyub er ocağıdır

Kim görür anı kim İrem bağıdır

“İrem bağına benzeyen Eyyub Sultan gerçek bir er ocağıdır. Orayı görmek herkesin kârı değildir.”

Şaire göre, Rumeli’de bile arzu ettiği payeye ulaşamayan biri için İstanbul sadece bir hayalden ibarettir. Bir insan ne kadar hizmet ederse etsin, ihtiyarlayıp elden ayaktan düştüğünde dünya gözüyle ne İstanbul’u görebilir ne de imparatorluğun merkezindeki yetkililere sesini duyurabilir. Hal böyle olunca da kişiye düşen, şikâyet etmeyi bırakıp elinekinde razı olmaktır.

Kim bilir, âhir ömründe Rumeli’de aradığını bulamayan Pârepârezâde, gözünü memleketin başkentine çevirir. Bir an orada görev yapmayı içinden geçirir. Galata’dan sonra Eyub’u zikreder. Eyub ona göre bir İrem bağı gibi ulaşılması imkansız bir hayal gibidir.

23. Hak ne nasîb eyler ise râzı ol

Hâkim-i bi’l-Hak o durur kâzî ol

“(Ey Pârepârezâde) Gerçek Hak sahibi ve hakîm, kadı olan sadece Allah’tır. Hak ne nasip ederse sen hakkına razı ol.”

24. Artuğı ko hemân eksilmesün

Biş ile on arası kesilmesün

“Daha fazla konuşma ki elinde olanı da kaybetme. Şu anda aldığın beş ile on arasındaki (maaşın) da kesilmesin.”

Pârepârezâde, başına gelenleri kabullendiğini, hakkına razı olduğunu söyler ama mesnevisinin son beyitini yine serzenişle bitirir:

25. Gerçi bu yolda koca kurnaz çok

Bencileyin bir yiler onmaz yok

“Bu yolda kocamış kurnaz pek çok kişi var ama benim gibi çok uğraşıp da eline geçemeyen biri yok.”

Sonuç

Pârepârezâde Ahmed Çelebi, iyi bir eğitim gördükten sonra müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunmuş önemli bir şairdir. Tevâzusuyla, ilmiyle, vazifesinde gösterdiği hassasiyetle çevresinde itibar görmüş örnek bir şahsiyettir. Şairin adının, başta Âşık Çelebi’nin *Meşâirü’ş-Şu’arâsı* olmak üzere pek çok biyografik kaynakta geçmesi, döneminde tanınmış, önemli bir kişi olduğunu göstermektedir. Pârepârezâde Ahmed Çelebi hakkında en geniş bilgiyi Âşık Çelebi

Turkish Studies

vermiştir. Âşık Çelebi, onun hakkında sadece bilgi vermekle kalmamış, şiirlerinden örnekler de sunmuştur. Bu örnekler arasında; Pârepârezâde'nin Kânûnî'ye sunduğu *Tevârih-i Âl-i Osmân*'dan kısa bir bölüm, şairin yakın dostu Lâmi'î Çelebi'ye yazdığı manzum mektup, bir gazeli, maaşında beklediği artış gerçekleşmeyince öfke ve kırgınlıkla kaleme aldığı yirmi dört beyitlik bir mesnevisi vardır.

Çalışmamızda ele aldığımız bu yirmi dört beyit, sadece edebî açıdan değil, o dönemin sosyo-kültürel yönleri ile ilgili önemli bilgiler içermesi bakımından da önemlidir. Meslek hayatının nerdeyse tamamını Rumeli topraklarında geçiren Pârepârezâde Ahmed Çelebi, bu beyitlerde yalnız şahsî duygularını aktarmamış, duygularının yanında gezip gördüğü, görev yaptığı ya da yapmak istediği şehirler hakkında gözlem ve tecrübelerini de aktarmıştır. Şairin, şimdi sınırlarımızda bulunmayan bu şehirlerle ilgili verdiği bilgiler, hem tarih bilimi hem de folklor araştırmaları açısından fevkalade değerlidir.

Pârepârezâde Ahmed Çelebi, mesnevisini deyimler ve halk söyleyişleri ile zenginleştirmiş, edebî sanatları yoğun kullanmasına rağmen eserinde sade açık, anlaşılır bir Türkçe kullanmıştır. Yirmi dört beyitte kullanılan kelime kadrosunun nerdeyse tamamı günlük konuşma dilinden oluşturmuştur. Beyitlerde, edebî sanatları, ahenk unsurlarını ve kelime oyunlarını başarıyla kullanan şair, bununla hem kendi başarısını hem de Türkçenin zenginliğini ortaya koymuştur. Pârepârezâde, bu kelime kadrosuyla, divan şiirinde, özellikle sosyal meselelerin anlatıldığı metinlerde açık ve anlaşılır bir dil kullandığını bir kez daha göstermiştir. Osmanlı'da birer kültür merkezi olan Rumeli şehirlerinin 16. yüzyıldaki durumu hakkında dolaylı olarak kısa bilgiler vermiştir.

Şuara tezkirelerinin, sadece edebiyatımız ve edebiyat tarihimiz açısından değil, kaleme alındıkları dönemi yansıtmaları münasebetiyle; hem kültürel hem de tarihi açıdan önemli birer kaynak ve belge olduğu görülmektedir. Tezkirelerle ilgili yapılacak akademik çalışmalar kültür tarihimizle ilgili yeni bilgilerin ortaya çıkmasına vesile olacaktır.

KAYNAKÇA

- Âşık Çelebi, **Meşâ'irü's-Şu'arâ**, (Haz: Filiz Kılıç), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- ATLANSOY Kadir, **Bursa Şairleri**, Asa Kitabevi, Bursa, 1998.
- AYVERDİ Samiha, **Türk Tarihinde Osmanlı Asırları**, Kubbealtı Neşriyatı İstanbul 1999.
- ÇAM Ömer, **TD 54 Numaralı Tahrîr Defterine (H.976/M.1568) Göre Dimetoka Kazası**, Gazi Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.
- DARKOT Besim, "Dimetoka", **İslâm Ansiklopedisi**, M.E.B. Yayını, İstanbul 1950, C.3.
- EMECEN Feridun, "Gelibolu", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996,C.14.
- ENGİN Refik, "Bir Madalyon Bir Tarih Ali Koç Baba ve Yaşayan Erkânı", **Hacı Bektaş Veli Dergisi**, Ankara 2004, Sayı 31.
- Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999, C.3.

- Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Yücel Dağlı, İbrahim Sezgin, Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.5.
- Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.6.
- Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, C.8.
- Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, Robert Dankoff), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2005, C.9.
- İSEN Mustafa, **Ötelerden Bir Ses**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997
- İsmail Beliş Efendi, **Güldeste-i Riyâz-ı İrfân u Vefeyât-ı Dânişverân**, Hudavendigâr Matbaası, Bursa 1884.
- KARAMAN M. Lutfullah, "Filori", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.13
- KAYA Güven, "Eski Türk Edebiyatında Manzum Mektup Türü ve Pâre Pâre Ahmed Çelebi ile Lâmiî Arasında Manzum Mektuplaşma", **Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.32, Erzurum 2007.
- KIEL Machiel, "Demirhisar" **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, C. 9.
- KIEL Machiel, "Filibe", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, C.13.
- KIEL Machiel, "Samakov" **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C. 36
- Mehmed Süreyyâ, **Sicill-i Osmânî**, (Haz: Ali Aktan, Abdülkadir Yuvalı, Mustafa Keskin), C. 1, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Nev'izâde Âtâyî, **Hadâiku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti's-Şakâik**, (Haz: Abdülkadir Özcan), Çağrı Yayınları, Ankara 1989.
- CEYLAN Ömür, "Tavus İle Camus: Gaybi'nin Bir Deveran Gazeli ve Şerhi", **I. Uluslararası Sunullah-ı Gaybi Sempozyumu**, 3-5 Haziran, Kütahya, Önce Aşk Vardı, İstanbul 2005.
- ÖZCAN Ruhi, "Osmanlı Devleti\nde Yapılan Sikke Tashihleri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.17, Konya 2005.
- PARMAKSIZOĞLU İsmet, **Seyahatnâme (Rumeli, Solkol ve Edirne)**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- PRIFTI Kristaq, "Manastr", **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, C.27
- REYHAN Kader ve İPEKOĞLU Başak, **Osmanlı Dönemi Bir Grup Hamam Yapısında Malzeme Kullanımı**, Bildiriler Kitabı, 2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi, 3-17 Ekim 2004, İTÜ Taşkışla, İstanbul.

ŞAHİN İlhan, "Sofya" **İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, C.37.

TUMAN Mehmet Nâil, **Tuhfe-i Nâîf, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz: Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim büro Yayınları, Ankara 2001 Bizim Büro Yayınları, C.1. Ankara 2001.

YAPAR Berrin, **Yunanistan'daki Türk Eserlerinde Kitâbeler (Dedeğaç, Dimetoka, İskeçe, Gümölcine, Selânik, Kavala, Yenice-Karasu)**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.